

Dr. ZSÓHÁR ANDRÁS:

A FÖLDTULAJDONVISZONYOK ÚJRARENDEZÉSÉRŐL

A rendszerváltozás ideológiai, politikai és jogi következményekkel jár. A gazdasági racionalitás szempontjai a történelem eddigi tapasztalatai szerint ilyenkor háttérbe szorulnak. A tudományos és a gyakorlati szakembereknek erkölcsi kötelessége a közhangulat túlzásaira, a pártérdekeket szolgáló kodifikáció veszélyeire a figyelmet felhívni, és megvalósítható megoldási javaslatokat tenni. A vitákban dominál a múlt teljes tagadása, az értékek elismerése és megőrzése kissé háttérbe szorul.

A szövetkezeti tulajdon kategóriáját, fogalmát napjainkban illik megtagadni, a jogrendszerből kiiktatni. Nem feledhetjük azonban, hogy egy meghatározott reformidőszakban fontos garanciális és állampolgári jogokat védő funkciója is volt. Ezért azokat a tudományos erőket, politikai és gyakorlati szakembereket, akik a szövetkezeti tulajdon intézményének kimunkálásához hozzájárultak, nem tekinthetjük a pártállami rendszer védelmezőjének, hanem reformátorainak.

Az állami tulajdon primátusa, mint a társadalmi tulajdon majdnem kizárólagos formája elleni harc, az ideológiai eretnesség vádjá miatt nem jelentkezhett a magántulajdon fogalmának égisze alatt, hanem új köntöst keresett. Egyfelől a személyi tulajdon, később az állampolgári tulajdon, majd a csoporttulajdon, szövetkezeti tulajdon kategóriájában tört utat magának. A szövetkezeti tulajdon, mint csoporttulajdon az állampolgárok magántulajdonának szervezett formájaként egyenrangúvá vált az állami tulajdonnal, így a társadalmi tulajdon egyik formájaként lett elismervé, azt

a praktikus célt szolgálta, hogy a piaci kapcsolatokban a tulajdonra épülő tevékenység szabadabbá válhasson és ne érje diszkrimináció. A csoport tagjai csak önkormányzati rendszerben, kollektíven gyakorolhatták rendelkezési jogukat, ez egyfajta belső korlátozást jelentett, de lehetőséget adott a magántulajdon korlátozott fejlődésének. Ennyit a szövetkezeti tulajdon múltbeli kezeléséről.

A szövetkezeti tulajdon, a szövetkezeti vagyon, s különösen a szövetkezeti földtulajdon és földhasználat jogi intézményrendszerének visszahelyezése az Alkotmányba, a Polgári Törvénykönyvbe, a rendszerváltás alapvető kérdése. Ennek során a hangulati elemektől, az igazságszótó szándékoktól elvonatkoztatva, az egyetemes emberi és polgári jogokkal összhangban álló modern jogrendszer kell, hogy szemünk előtt lebegjen.

Nem fordulhatunk nemzeti nosztalgiával a feudális múltban gyökerező hagyományainkhoz, el kell vonatkoztatnunk a jelen korszerűtlen gazdasági viszonyaitól, és az európai jogfejlődés áramlatába kell helyeznünk javaslatainkat.

Ebből következően a jóvátétel rendezése nem keveredhet össze a tulajdonreform, a privatizáció, a földkérdés újraszabályozásának kérdéseivel. Álláspontom szerint, egyidejűleg és egymással összhangban kell a megoldásokat kidolgozni, de az elfogadtatás sorrendje is lényeges kérdés. Legelőször egy jóvátételi törvénynek kellene meghatároznia valamennyi tulajdoni sérelmet szenvedett állampolgár kártalanításának módját, ütemét.

Az állampolgári egyenlőség elvéből következik, hogy nem lehet e körből kiemelni a volt földtulajdonosokat, ill. a kártalanítást csak rájuk szűkíteni. Le kell szögeznünk bármennyire fájdalmas is, a természetbeni kártalanításnak, az eredeti állapot helyreállításának nincs realitása. A

tulajdonosi jogok mechanikus visszaállítása valamilyen konkrét időpontra visszamenőleges hatállyal végelláthatatlan adminisztrációs terheket, jogi vitákat eredményezne, melynek költségei elérnék vagy meghaladnák a tényleges rehabilitáció költségeit. Ebben az összefüggésben Domé Györgyné - már hivatkozott- tanulmánya jól feldolgozza a jogsértő rendelkezéseket, melyek jogalapot adhatnak a kártalanítás megállapításához. Ugyanakkor a kisajátított, elvett, megváltott, elhagyott stb. földek egykori és jelenlegi értékének megállapítása, vagy a megváltott földek megváltáskori összegének piaci vagy nem piaci árként történő figyelembevétele, nem tisztázott. Mindenesetre a földtulajdon értékének megállapítása különböző kollektív tényezők figyelembevételével, valamint a valorizáció módszerével elméletileg kialakítható.

A kártalanítás értékének az ország teherbíró képességéhez igazodó egységes meghatározása, garantált kamatozása államkötvények kibocsátásával megoldható lenne. Ennek elsődleges forrása a privatizálásra kerülő állami tulajdon lehetne. Az állami vagyon átválthatósága részvényekre lehetővé tenné az állampolgárok szélesebb köre számára, hogy a társaságosított állami vagyon magántulajdoni kézbe kerüljön. Ezért a privatizációra kerülő állami vagyon eladásánál előre rögzíteni kellene a belföldi és külföldi tőke, valamint a dolgozók részvényszerzési arányát. A nyugdíjas állampolgárok számára lehetővé válna kiegészítő nyugdíjbiztosítás a jóvátétel során szerzett államkötvények konvertálásával. A társadalom által preferált megoldásokat különböző ösztönző feltételekkel is támogatni lehetne. A volt földtulajdonosok vagy földművelésre vállalkozók jóvátételi kötvényükkel elővásárlási jogot kaphatnának az eladásra kerülő állami és önkormányzati földeladásokra. A szövetkezeti földtulajdonok elidegenítése során elsősorban az adott szövetkezet tagjai, alkalmazottjai, ezt köve-

tően a volt földtulajdonos kötvényesek kapnának elővásárlási jogot.

Gondot jelent, hogy miképpen kezeljük a jelenleg szövetkezeti használatban, de állami tulajdonban lévő földeket. Ezek egy része azért nem került szövetkezeti tulajdonba, mert a 70-es évek visszarendező politikáját támogató jogszabály-módosítás az állami tulajdonból való kikerülést megtiltotta.

E földek szövetkezeti tagi tulajdonba kerülését ugyanakkor ösztönözni kellene, és csak akkor kerülnének vissza önkormányzati tulajdonba, ha a tagok, volt tulajdonosok, helybenlakó földművelésre vállalkozók megvételükre nem vállalkoznak. Megalapozatlanok azok az álláspontok, amelyek a szövetkezeti tulajdon kategóriájának megszüntetésében gondolkodva kizárják a lehetőségét a szövetkezeti társaság közös földtulajdonának. A közös társasági tulajdon ugyanis mind az Rt., mind a Kft. tekintetében létező megoldás. Ellentmondás lenne, ha a szövetkezetet kizárnánk a közös tulajdonlás köréből. Az európai tapasztalatokat figyelembevéve célszerűtlen lenne az önkormányzatok bevételi forrásait az önkormányzati tulajdonba kerülő földekre alapítani. A hasznosítást, gazdálkodást ugyanis nem lehet a közigazgatási önkormányzatra építeni. Hasonlóan illuzórikus az az elképzelés, amely a szövetkezetek, vállalatok ingatlan- és felhalmozott vagyonából az állami tulajdon részarányaként kíván üzletrészt vagy részvényt biztosítani a települési önkormányzatnak. A Nyugat-európai tapasztalataink szerint a közös-piaci vagy nemzeti költségvetésből juttatott állami támogatások, beruházások a szövetkezet vagyonrészévé válnak, mely után a szövetkezet nem fizet semmiféle osztalékot az államnak, ugyanakkor ez a szövetkezeti vagyonrész nem üzletrészesíthető, hanem a mindenkori szövetkezeti tagság közös szövetkezési céljait szolgálhatja.

A vitákban felvetődik az a kérdés, hogy a szövetké-

zeti tulajdon "törvénytelenül" keletkezett-e? /Erőszakkal, kényszerrel létrehozott tulajdon./ Társadalmi életünkben szinte valamennyi tulajdonszerzés kényszerpályán mozgott, és kötöttségekkel terhes. Ezért a jelenlegi tulajdonosok nagyrésze jóhiszeműen jogszerző tulajdonosnak tekintendő, jóvátételt nem nekik, hanem az állam szerveinek kell vállalnia.

A jóvátételi törvényen kívül a tulajdonreform alapvető kérdését az Alkotmányban és a Polgári Törvénykönyvben kel részletezni. Erre szükségtelen külön földtörvényt alkotni, hiszen a földtulajdon sajátosságai, valamint a földbérlet sajátosságai a Polgári Törvénykönyvben részletezhetők.

A földtulajdonlás családi vállalkozásban vagy társas vállalkozásban, szövetkezetben történő ösztönzését külön törvényekben kellene rendezni. Így a kívánatos támogatásokkal, hitelekkel ösztönzött üzemméretet u.n. mezőgazdasági orientációs törvényben kellene rögzíteni /beleértve a tulajdonosok, bérlők jogait és kötelezettségeit/ a földműveléssel, a meliorációval, az egyes termelési kultúrák ösztönzésével vagy korlátozásával kapcsolatos kötöttségeket, felteteleket ugyancsak itt kell rendezni.

Végezetül megismétlem: a földtulajdon rendezését nem szabad elválasztani az általános tulajdonreformtól, az nem rendelhető alá a jóvátétel rendezésének és nem kerülhet Alkotmánynál, Polgári Törvénykönyvnél alacsonyabb szabályozási szintre.